

Mi és a teendők

KÉT ÉV MŰLTÁN

(SZEMÉLYES HANGÚ BEVEZETÉS) Két évvel ezelőtt úgy zúdult rám ez a bizalom – hogy elnökvé választott az ITI –, mint valami sűrű zápor: áldó és áztató. Éltem vele, benne, általa. Írtam róla egykor és derülátóan, és jelentős visszhangra lelt, amit akkor vetettem papírra. És most írnom kellene róla ismét, és lássuk majd a visszhangokat.

„Meddig akarod még csinálni”, hallom sokféle tónusban – aggódva, gyanakodva, várakozón, s a többi –, hogy hát miféle terveim volnának mint elnöknek és/vagy mint írástudónak, és hogy kompatibilis-e ez a kettő? És ha igen, és ha nem, és ha nemigen?

Mit meddig? Azt, amit két éve elgondoltam – mégpedig a távolban, hiszen éppen Amerikában ért el megválasztásom híre, ahova olvasni és írni utaztam: és ugye ott, a „korlátlan lehetőségek” terében mi más számított ebben a bizalomban, mint a mozgáster tágasága, ha egyszer az színház és világ –, vagy ami azóta történt?

Amikor megszületett a *Mi a teendő?* (Első megfogalmazásban az ITI-ről), nem volt más, mint álom, terv és szabad ötletek jegyzéke, de erről szól azután az elkövetkező két év, s talán az esztendőkön túl erről most nekem is szólnom kellene. Hogy mivé is lettek az álmok, tervek, szabad ötletek – a lehetőségek nagyon is konkrét terében.

(HIVATALOS HANGÚ BEVEZETÉS) A magyar ITI-központ szervezeti és jogi keretei az elmúlt két évben szilárdan és pontosan kialakultak: a közhasznú státust megítélte egyesületünknek a bíróság, szerződések szabályozták működésünk csaknem minden mozzanatát: alapszabályunk a helyiségbérléstől a munkatársak alkalmazásáig átfogóan és szabadon biztosít teret az ITI lendülete számára. Mint közismert: költségvetési támogatás nélkül, kizárólag pályázati forrásokból biztosítjuk a szervezet működését, bármiféle tervünk beváltásának feltétele tehát a sikeres pályázat – a tagdíj összege igen alacsony, vállalkozói tevékenységre nincs módunk, és hát egyesületünk igencsak vagyontalan. Mindezek nyomán (ellenére?) helyzetünk az elmúlt időben nemcsak konszolidálódott, hanem megszilárdult, s történt ez akkor, amikor a működés „volumene” – a korábbi esztendőkhöz képest – megháromszorozódott. Tettük ezt – mint közismert – nehezedő gazdasági feltételek között, a pályázati lehetőségek tartós alapja idején, elsősorban szakmai kérdések szem előtt tartásával.

(INFORMÁCIÓ 1) Talán a legfontosabb dolgunk – így fogalmazódott meg már két éve is –, legfőbb lehetőségünk, esélyünk és feladatunk mindannak fogadása és továbbítása, amire helyzetünkben adódóan képesek vagyunk: hiszen csaknem kilencven társszervezettel fűz össze minket közös származásunk (az UNESCO egykori alapító gesztusa), és mert hozzánk fut be megannyi folyóirat, hírlevél, látogató, miegyéb. És kérdések, megkeresések is – örvendetes módon mind nagyobb számban –, s még örvendetesebben: ezek bizony válaszra találnak.

Ezért volt a legelső dolgunk – talán a legfontosabb –, hogy létrehozzuk azt az információszoftár struktúrát, dinamikus adatbankot, amely azután mind honlapunk, mind CD-ROM-unk alapja lett, a nyilvánosság elé került, s hatalmas visszhangot keltett. Sűrűn látogatott „web-site”-unkat folyamatosan frissítjük, alakítjuk – „karbantartjuk” –, átjárásokat biztosítunk színházakhoz, társszervezetekhez, rokon intézményekhez (illetve ezek elektronikus adattárolóihoz). Itt és a CD-ROM-on nem pusztán az adatok (teljes körű és ellenőrzött!) összegyűjtése volt feladatunk, de ezek szerkesztése, áttekinthetővé tétele is, majd pedig annak a – legkorszerűbb –

technológiának a megkeresése és alkalmazása, amely a lehető legteljesebben szolgálhatja a tájékozódni kívánókat, s rendezi el a tényeket, számokat, címeket vagy éppen (a CD-ROM-on) a videofelvételeket. Hogy lássanak és lássunk. És mert szükségképpen más az, amit a hazai szakmának nyújtanánk, illetve amit a külföld számára továbbítanánk: hát magyarul és angolul „mutatkozunk meg”. Hogy aki idelátogat, a legvonzóbb oldalunkat lássa, s aki innen indul el, otthonosnak tűnjék számára a világ.

(INFORMÁCIÓ 2) Ám ha valakinek mégsem állna kezére az „egér”, vagy tévelyeg az elektronikában – netán nem fér hozzá –, hogy ő se maradjon ki mindebből, hát hírleveleink születtek. Mégpedig az igényeknek megfelelően, egyszerre három változatban: egy a hazai szakmának a nagyvilág színházi híreiből, másik a külföldi kollégáknak a magyar színházról és tájékról (angolul persze), majd még egy: Budapestről, mert mégiscsak itt sűrűsödik össze az események többsége (ugyancsak angolul). Vonzó arculat, modern technológia, fiatalos ötletek és gazdag hírányag kollíziójából jött létre tehát az immár tucatnyi számot is meghaladó „Lapu” – környezetbarátan, ezerszám és ingyen: hogy a Merlintől a miniszteriumig, illetve Katmandutól Sepsiszentgyörgyig adjon és kapjon híreket, általunk, mindenkitől mindenkinél.

De ha valamiért mégsem jutna el „Lapunk” az érdeklődőkhöz, hát folyamatosan és gondosan őrizzük vívmányunkat: hogy a *Súgó* hasábjain is jelen lehessünk, illetve a SZÍNHÁZ utolsó oldalán is megjelenhessünk, no meg az újrainduló *Világszínházban* és minden olyan fórumon, amely erre igényt tart, vagy legalább lehetőséget teremt: fesztiválújságoktól társhonlapokig, külföldi partnerek kiadványaitól a hivatalos nemzetközi ITI-dokumentumokig és tovább.

(INFORMÁCIÓ 3) És hogy a napi (heti, havi) információáramlás mellett és túl valamiként maradandóvá válhasson az, ami színházainkban és körülöttük történni tud, hát létrejöttek időtálló és hézagpótló kiadványaink: a Frankfurti Könyvvásárra megjelenő kötet (évek óta nem látott napvilágot efféle kiadvány idegen nyelven a magyar színházi életéről) és a videoantológia: ahol is színházi emberek gondolatait követve tárul fel mindaz, ami az elmúlt bő fél évtized hazai előadásaiából nagyon is megmutatható. És persze könyvsorozatban és „vizuális hírlevélben” szeretnénk gondolkodni a jövőben – s ehhez már „csak” a lehetőségek hiányoznak, hiszen kedv is, szakértelem is, hagyomány is a rendelkezésünkre áll.

(ARC) Régi bölcsesség – hegeli eredetű –, hogy ki milyen arccal néz a világba, a világ olyannal néz vissza rá. Radikálisan fiatalodott tehát az ITI: a hozzánk csatlakozó szakemberek, illetve az iroda munkatársai révén. És harminc alatt vagy körül bizony másként tekintünk a világra – ezt tanulom tőlük –, mint így, negyven fölött. Mert szinte csak „következmény” az iroda derűsen vonzó légköre, a tervek végrehajtásának lendülete és dinamizmusa – mint ahogy ennek illusztrációja lehet az ITI logója, illetve – elengedhetetlen feltételként – alapjában és korszerűen megújított infrastruktúrája.

(KÜLFÖLD 1) Európa néhány fontosabb szellemi centrumában megszűnt az ITI-központ – vagy éppenséggel radikálisan átalakul, helyét keresi, lázasan agonizál, beleolvad másba, magára talál vagy nem. Norvégiában csaknem fél éve már nincs helyi ITI-szervezet, Hollandiában határozottan változik, Olaszországban nem található, Romániában nagyszerű társszervezete fiókjában él stb. A marseille-i ITI-kongresszus egyes mozzanatai régi pártrendezvények légkörét idézték, az *Utópia 2000* címet viselő találkozó résztvevőinek átlagéletkora még az enyémnél (44) is magasabb volt, varázslatos pillanatai és sok csodálatos résztvevője ellenére a találkozó inkább történeti érdekességének bizonyult. Megkönnyítette azonban helyzetünket: feltétlen odatartozásunkon belül mégiscsak nekünk kell értelmet és érvényességet találnunk munkánk számára,

mintegy létezésünk „alibijeként”. Az UNESCO és az ITI a kereteket adja, a kapcsolatok lehetőségét, tágasságát és sokrétűségét, no meg persze az információkat – de az értelmet csak mi biztosíthatjuk mindehhez. (Ahogy a tagdíjat is.)

Ezért volt nehéz, de szükségszerű döntés, hogy nem lesz magyar képviselő az ITI csúcs-végrehajtóbizottságában: a munka elsősorban itthon folyjék, a „terepen”, a régióban, az irodában, a magyar ITI-t tevékenysége legitimálja, ne helyzete vagy úgynevezett „befolyása”.

(KÜLFÖLD 2) Talán a legvarázslatosabb vonása mindannak, ami a magyar ITI körül történik, hogy időről időre számtalan külföldi művész, diák, kolléga, fesztiválszervező, bürokrata stb. érkezik hozzánk – s az ő szemükön keresztül (is) láthatjuk mindazt, amire idehaza egyébként nemigen volna rálátásunk. Megbízatusunk révén pedig mindez – akarva-akaratlan – tetszeni kezd. Ami jogos panasz, fanyalgás vagy bírálat alkalma volna egyébként és hazai kollégáink között, az szerepünk révén szépülni kezd. És méltán: nemrég amerikai színházi szakemberek nézték elbűvölten a fiatal rendezőnemzedék munkáit – s ennek folytatása van, lesz, lehet, tengeren innen és túl –, és mintha ők segítettek volna látni nekünk is. Perzsák és horvátok, belgák és bengáliak kíváncsiak arra, ami itt van, és kíváncsiságuk ihletően terjed át miránk.

(KÜLFÖLD 3) És örvendetesen egyre több a mitőlünk külföldre kiutazó is. Anyagi segítséget persze és sajnálatosan már régóta nem adhatunk, de a lankadatlan megkeresések azt sugallják: fontosságunk így is rendkívüli. Sőt: érdemi – hiszen szakmai kapcsolatok, ajánlólevelek, ösztöndíj-lehetőségek és kurzusmeghívások között tájékozódunk és tájékoztatunk, Caracastól Bukarestig, Berlinton San Franciscóig pedig mintha régi szerepünkben is felcsillanhatna valami: ha a finanszírozásra – közvetett – alkalmat találunk. Mert az bizony fontos és szomorú dilemmája működésünknek, hogy utazni kellene, csak éppen nincs miből, s ha olykor küldik is a jegyet a meghívás mellé – Teheránba, Berlinbe, New Yorkba –, azért el lehet-e fogadni mindezt viszonzatlanul? Az elnöki kisautó pedig (saját tulajdonú tinédzser Peugeot) Pozsonyig vagy Zágrábig még elmegy, Marseille-ig azonban már nem biztosan, s Dakka még messzebb van.

(RÉGIÓ) Egykori terveimben azért kapott kiemelt szerepet Közép-Kelet-Európa, mert valahogy egyszerre több is, kevesebb is, mint „külföld”. Hiszen mindaz, ami itt történik, valamiként mélyről és feltétlenül ismerős. Fontos tehát, mert lehetőségekkel teli, hogy egymással értsünk itt szót, mégpedig hosszú távon, hogy a közös sorsból és ismerős gondokból valamiként együtt teremthesünk érényeket. És hogy ne csak Amszterdam meg London legyen meghitten ismerős, de Lviv és Ljubljana is. Ugyanakkor már nemcsak posztulátum, hogy valami nagyon fontos kezdett el történni éppen ennek a régióknak a színpadain Litvániától Romániáig és tovább, hanem „művészettörténeti tény” – és legalább ennek legyünk boldog tudatában. A megválasztásomat követő fél éven belül létrejött egy regionális találkozó, majd 1999 őszén még egy – melynek társszervezői lehettünk –, az elmúlt novemberben pedig az újabb, amely már a következő nemzedék fiatal színházcsinálóira figyelt. Hogy hosszú távra alapozhassunk meg valamiféle termékeny beszélő viszonyt és – talán – ihlető együttműködést.

Arra pedig, hogy valamiként „regionális központtá” váljunk, néhány hete nemcsak igény van, de talán komoly lehetőség is – ez szinte csak állóképességünk és kedvünk függvénye, minden egyéb rendelkezésünkre áll.

(HATÁRON TÚL) Elnökségem első heteiben meglepetten és bizakodva fogtam fel, hogy én talán éppen nem „magyarországi” ITI-elnök volnék, de a „magyar központé”. És nem tudtam, elnöki szerepemből adódóan illendőségből, hagyománytiszteletből vagy

éppen lustaságból diszkrimináljak-e a közigazgatási és politikai geográfia mentén. Kiváltképp akkor, ha az igény ennek ellenkezőjére óriási: és a lehetőség is az a megmutatkozásra, információra és kapcsolatteremtésre – azzal a „másik anyaországgal”, melynek színházi kultúráját is ekként ismerhetjük és érthetjük meg: mintegy lefordítva a magunk számára. Izgalmas határon túli körutazás, kisvárdai jelenlét, felejtethetlen találkozások és előadások nyomán itt igazi és jelentős áttörés következhetett be: eleven kapcsolatok jöttek létre, jelentős színházművészek váltak partnereinkké, közös tervek alakulnak, két hírlevelünk különszáma kínál páratlan eligazodási lehetőséget – és végre a szomszéd országokban működő magyar színházak is megtalálhatják helyüket a magyar színházak között: azt hiszem, ezen a ponton kezdtünk el „színháztörténetet írni”.

(KISEBBSÉG) Ami volnánk. Túl a határon – s akkor talán ne feledjük el „helyzetünket” a határon innen sem. Hogy ne csak arra legyünk érzékenyek, ami Temesváron van vagy nincs, hanem arra is, ami Baranyában, Békésben vagy a Józsefvárosban. És ekként intézményesen is találjuk meg azokat, akik esetleg azt sem tudják, hogyan kereshetnének minket. Ezért szeretnénk szervezeti és szakmai támogatást nyújtani a roma színháznak és művészképzésnek, s a horvát, román, szerb, szlovák kisebbséget pedig azért kívánjuk saját színházában látni, mert olyan jó a magyar társulatokat is efféle terekben szemlélni – odaát.

(OKTATÁS) Ha pedig remélni akarunk, színházon innen és túl, akkor mégiscsak a jövőről volna szó. Arról a nemzedékről tehát, amelynek a határok már semmiféle értelemben nem jelentenek „metafizikai” kategóriát – amit még nekünk jelentettek –, de akiknek azért egyáltalán nem biztos, hogy könnyebb lesz a dolguk. Érteni segítenék tehát – tanulni és tanítani: műhelymunkákkal, mesterkurzusokkal, tanintézetek közötti cserekapcsolatokkal, hogy így találjuk meg fontos helyünket. És efféle törekvéseink is emlékezetes eseményekhez vezettek: a frankfurti és a budapesti egyetem között általunk jött létre műhelybemutatóval megkoronázott együttműködés, Kisvárdán segítségünkkel jutottak közel egymáshoz amerikai művész pedagógusok és erdélyi színiiskolások, az uniófesztivál idején pedig világhírű művészek tartottak műhelyfoglalkozásokat szervezésünkben – mert enélkül nemigen lehet a megújulásban bízni. És éppen ezért tettünk és teszünk meg mindent a Halász-Jeles-féle színházi laboratórium létrejötté érdekében, mert csak a tehetségben lehet remény, no meg a merészségben és nyitottságban – mi másban?

(TOVÁBB) Túl az oktatáson, külföldön, információn – vagy éppen mindezekre épülve – következő tervünk beváltásaként egy újabb CD-ROM jelenne meg, amely különféle ösztöndíj-lehetőségek között igazítaná el a tanulni vágyókat. Tanácsadáson, mindenre kiterjedő menüpontokon, úrlapletöltési és -kitöltési javaslatokon kívül fontos honlapokra vezető linkek és dinamikus felnyitkozó adatbázis szolgálná azt, hogy az erre érdemesek meghatározó élményekre és műhelyekre találjanak.

Azután világnap is lesz 2001-ben minden bizonnyal: színházjárással, üzenettel, gálával, díjátadással, egyebekkel – folytatva mindazt, ami emlékezetes volt az elmúlt években, és tovább keresve az ünneplés gazdag, meghitt, maradandó formáit.

Előbb-utóbb csak lesz „drámatár” is: az érdeklődő külföldiek számára hozzáférhetően és eligazítóan arról, miféle magyar darabok állnak rendelkezésükre – és remélhetően a hazai szakmának is képet adhatunk majd arról, naprakészen, elektronikusan és pontosan, ami frissen és izgalmasan történik külföldi dramaturgiákon, írói műhelyekben, színpadokon. Ahogy alakul már a hazai színielőadásainkat őrző videoarchívum is, leletmentéssel, szisztematikus gyűjtéssel és átfogó nyilvántartással – összegezve megannyi fontos kezdeményezést, s megteremtve egy tágasabb „kincstár” alapjait.

(KÉRDÉSEK) „Lesz” – gondolom és remélem, de bizonyosan nem tudom. Mert többféle erőfeszítést mindeddig nem koronázott siker – az utóbbi két terv két esztendővel ezelőtti írásomban hasonló előidejűséggel szerepelt. Ugyanakkor elgondolkodtató mindaz, amit a nyelvtudás terén kívántam és nem tudtam elérni, márpedig magyarul bajos érdemi és hosszú távú kapcsolatot teremteni a nagyvilággal. Kérdések maradnak.

(ANYAGIAK) Vagyis: a mozgástér. Alapműködésünket évről évre abból a pénzből kell biztosítanunk, amely a minisztérium pályázatán nyerhető el, de amelynek megítéléséig nemcsak merész vágyainkról nem gondolkodhatunk, hanem pusztán „életfunkcióink” között is „prioritásokat” kell kijelölnünk. Hiszen amikor megítélik számunkra a támogatást, akkor sem jöhetünk igazán lendületbe – 2000-ben például már a harmadik negyedév is elkezdődött, mire megjelent számlánkon az a pénz, amelyből egész éves működésünket fedeznénk. Ugyanakkor nemcsak az iroda bérleti díjával, a telefonszámlával és a munkatársak bérével nem maradhatunk adósak, de – természetesen – a közterhekkel sem, hiszen bármiféle pályázat beadásának feltétele a friss igazolás kiegyenlített köztartozásainkról. Folyamatos zsonglórmutatványok szükségessé tehetik a pusztán fennmaradáshoz, s csak ezután következik minden további terv – és minden további pályázat, bár napjainkra egyre szűkülő térben, különféle kuratóriumok „csoportdinamikájának” kiszolgáltatottan, hosszú távra nemigen tervezhetően, határidők malomkövei között. De – még – bizakodva.

Lehetne másként?

(MEDDIG?) Helyünk lett. Másféle léptékű a működésünk, mint korábban volt, s kül- és belföldi kollégáktól folyamatosan árad a rokonszenvező visszajelzés. Társ szervezetek olvadnának belénk, komoly nemzetközi intézmények partnerei lettünk, munkánk és sikereink révén váltunk nagyon is jelenlővé.

Meddig?

Nyilván napról napra. Így kell fontossá válnunk, újabb és újabb tervekkel jelentkezünk, ötletekkel, tettekkel „legitimálni” intézményünket és működésünket. És persze hogy rengeteg öröm van a munkában, gondban, sikerben. Meg a munkatársakban, az iroda szellemében, kedélyében, s ahogy ez azután különféle alakokat ölt. Voltaképpen ez az öröm s a folyamatosan érzett bizalom az, ami működésünk legfőbb mozgatója – hogy csakugyan fontossá és szükségessé váltunk. És egészen szabadon: mert ezt semmi más nem írta elő, mint tenni akarásunk, s az a kitapintható szakmai igény, amely két éve a záporozó bizalom alakját öltötte.

Ez a szabadság a legfontosabb mozzanat. És bizonyonnyal addig, amíg...

Budapest, 2000. december 3.
NAGY ANDRÁS

P. s.: Írásom megszületése óta amolyan „történelmi dokumentummá” változott. Az elmúlt év végén tartott ITI VB-ülés nyomán (pontosabban: hatására) ugyanis lemondtam elnöki funkciómról, s a következő közgyűlésnek visszaadtam mandátumomat. A 2001. január 30-án tartott közgyűlés Fábri Pétert választotta meg a magyar ITI-központ elnökének.

A SZÍNHÁZ hivatalos honlapja a
www.lap.szh.hu

címen található.

Honlapunkon olvasható a SZÍNHÁZ aktuális számának tartalma, és nemsokára elérhetővé válik a lap archívuma is!
Folytassa az olvasást az interneten!

The issue opens with Katalin Virág's conversation with István Avar, one of our finest actors who just turned seventy.

Critics of the month are András Batta, Balázs Urbán, Judit Szántó, Tamás Tarján, László Zappe, Andrea Stuber, Andrea Tompa, Judit Csáki and Tamás Tarján once more; they saw for Színház *C'est la guerre* by Emil Petrovics (Budapest State Opera House), *The Threepenny Opera* by Bertolt Brecht and Kurt Weill (Katona József Theatre), Ben Jonson's *Volpone* (the Radnóti Miklós Theatre at the Thália Theatre), Raymond FitzSimons' *Edmund Kean* (New Studio of the Thália), József Katona's *Banus Bánk* (Eger), Milán Füst's *The Unfortunate* (Békéscsaba), Tibor Zalán's *Fishblood Dye* (Studio K), Anthony Shaffer's *Sleuth* (Merlin) and Thomas Bernhard's *Vor dem Ruhestand* (Budapest Chamber Theatre). The review Tamás Koltai devoted to the play *Operetta* by Witold Gombrowicz (Kaposvár) is followed by András Pályi's interview with Rita Gombrowicz, the author's widow.

Our column on modern dance contains three reviews. István Nánay saw *Towards Twilight* by the Central European Dance Theatre, Katalin Lőrinc writes on *Paradise?!* by choreographer Ildikó Bacskai and Tamás Halász reviews *The Flying Fish* and *The Weariness of the Saints* by the Vera Sander Art Connects company.

A new and very special author, Béla Pintér is introduced by critic Dezső Kovács who saw his last play, *The Gate of Nowhere* at the Szkéné and by Gábor Bóta who had a conversation with him.

We further publish German critic Thomas Irmer's review on the new and monumental version of Goethe's *Faust* (both parts) directed by Peter Stein first at Hannover and more recently in Berlin.

Author András Nagy as former president of the Hungarian Centre of the International Theatre Institute (ITI) sums up the experiences and achievements of his two years at the head of the institution.

Playtext of the month is a play for children: *The Knighting of the Wanderer* by Nelli Litvai.

2001-ES KÜLÖNSZÁMUNK KAPHATÓ
EGYES SZÍNHÁZAKBAN ÉS KÖNYVESBOLTOKBAN,
VALAMINT A SZERKESZTŐSÉGBEN.